

ve *el-Menâr* tefsiri gibi konuları ihtiva eden eser İsmail Cerrahoğlu tarafından *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nde geniş şekilde tanıtılmıştır (XVI | 1986), s. 203-211). 7. *el-Vahdetü'l-İslâmiyye ev mes'ebetü't-tekârub beyne'l-müslimîn* (Tunus 1966). 8. *et-Teķaşşûf fi'l-İslâm* (Tunus 1968 [konferans]). 9. *Mevkîfû'd-dîn mine'l-ilm ve'l-aḥ-lâk* (Tunus 1968 [konferans]). 10. *Terâcîmü'l-a'lâm* (Tunus 1970). Eserde Tunuslu bazı âlimlerin hayatı anlatılmaktadır. 11. *Dirâsât İslâmiyye min vahyi leyleti'l-ḫadr* (Tunus 1971 [konferans]). 12. *el-Muḥâḍaratü'l-Mağribiyyât* (Tunus 1974). Çeşitli konularla ilgili yedi konferans ihtiva etmektedir. İbn Âşûr ayrıca Ebû Ali el-Kâlî'nin *Kitâbü Ef'âli*'ni neşre hazırlamış, eser ölümünden sonra yayımlanmıştır (Tunus 1972).

BİBLİYOGRAFYA :

Zeki Velidî Togan, *XXII. Müsteşrikler Kongresi*, İstanbul 1953, s. 7; İbrâhîm Medkûr, *Ma'a'l-Hâlidîn*, Kahire 1401/1981, s. 150-156; Mahfûz, *Terâcîmü'l-mü'ellifîn*, III, 310-314; Muhtâr b. Ahmed Ammâr, *Muḥammed el-Fâzil İbn 'Âşûr: ḥayâtühü ve eṣeruhü'l-fikrî*, Tunus 1985, s. 19, 26, 54 vd., 151 vd.; M. Mehdî Allâm, *el-Mecma'iyün fi ḥamsîne 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 258-259; Sâdık ez-Zemerlî, *A'lâm Tûnisîyyün* (trc. Hammâdî es-Sâhilî), Beyrut 1986, s. 349-354; Muhammed ed-Desûki, "Muḥammed el-Fâzil İbn 'Âşûr", *ME*, XLII/5, Kahire 1970, s. 401-406; İsmail Cerrahoğlu, "Muḥammed Fâzil İbn 'Âşûr, et-Tefsîr ve ricâlüh", *ACİFD*, XVI (1986), s. 203-211; M. Talbi, "İbn 'Âşûr", *El'* (İng.), III, 720; *el-Ḳâmûsü'l-İslâmî*, V, 18-19.

AHMET COŞKUN

İBN ÂŞÛR, Muhammed Tâhir (ابن عاشور، محمد الطاهر)

Ebû Abdillâh Muhammed et-Tâhir
b. Muhammed b. Muhammed
eş-Şâzelî b. Abdilkâdir
b. Muhammed b. Âşûr
(ö. 1284/1868)

Tunuslu müftü, edip ve şair.

1230'da (1815) Tunus'ta doğdu. İslâmî ilimler alanında önemli şahsiyetler yetiş-tiren İbn Âşûr ailesine mensuptur. Ailenin bilinen en eski atası olan ve Fas'ın Mera-keş şehrinde bulunan İdrîsîler'in soyun-dan gelen Âşûr 1030 (1621) yılında Endü-lüs'ten Fas'a göç etti. Burada Selâ şeh-rine yerleşen Âşûr'un oğlu Muhammed, 1055'te (1645) göç ettiği Tunus'ta ailenin birçok ilim adamı yetiş-tiren kolunu teşkil etti.

İbn Âşûr, küçük yaşta babasını kaybe-dince büyük kardeşi Şeyh Muhammed

Hamde'nin himayesinde büyüdü. Zeytû-ne Medresesi'nde yüksek tahsilini tamam-ladıktan sonra (1259/1843) aynı medre-seye müderris olarak tayin edildi (1262/1846). Nahiv, belâgat, fıkıh usulü, hadis ve Fars edebiyatı üzerine verdiği dersler öğrenciler arasında büyük ilgi uyandırdı. 1267'de (1851) Tunus Valisi Ahmed Paşa tarafından kâdilkudât seçildi. Hukuk bil-gisinden ve kanunları uygulamada gös-terdiği hassasiyetten dolayı mahallî yöne-timlerden destek ve takdir gördü. Vali Muhammed Sâdık Paşa zamanında 1277'-de (1860-61) Mâlikî müftüsü tayin edildi. Aynı yıl müdürlüğüne getirildiği Evkaf İdaresi'nde vakıfların islahına çalıştı ve beytül mâle nezaret etti. 15 Şevval 1277'-de (26 Nisan 1861) açılan el-Meclisü'l-ek-ber'e başkan yardımcısı seçildi. Valinin danışma meclisi olan el-Meclisü'l-hâss'ın da üyesi olan İbn Âşûr daha sonra naküb-leşraflık görevini üstlendi. Yetiştirdiği öğ-renciler arasında Vezir Muhammed Aziz Bû Attûr, Vezir Yûsuf Caît, Şeyhülislâm Ahmed İbn Hâce, dil âlimi Sâlim Bû Hâ-cib, Şeyhülislâm Mahmûd b. Hâce, müftü Muhammed en-Neccâr, tarihçi Muham-med Bayram el-Hâmis, Şeyhülislâm Ah-med Küreyyim ve müftü Hüseyin b. Hü-seyin sayılabilir. Öğrencilerine karşı bir hâmi ve bir arkadaş gibi davranan İbn Âşûr onlara tefekkür ve eleştiri mantığı kazandırmaya çalıştı. Servetinin çoğunu satın aldığı kitaplara harcadı. İbn Âşûr, 21 Zilhicce 1284'te (14 Nisan 1868) Tu-nus'ta vefat etti. Dedesi Muhammed Şâ-zelî b. Âşûr'un zâviyesinde Sîdî Ali ez-Ze-vâvî haziresine defnedildi. Şeyh Kâbâdû onun için bir mersiye yazmıştır.

Geleneksel anlayış doğrultusunda dil ve fıkıhla ilgili birçok esere şerh, hâşiye ve ta'lik yazdığı için daha ziyade dilci ve hukukçu olarak tanınan İbn Âşûr geniş edebiyat kültürü olan bir yazar, iyi bir şair ve hatiptir. İbn Sehl'in müveşşahına nazîre olarak yazdığı müveşşahı çok be-ğenilmiştir. Muhammed es-Senûsî tara-fından derlenmiş bir kısım şiirlerini ihtiva eden mecmuanın bir nüshası Tunus el-Medresetü'l-Haldüniyye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (*DMBİ*, IV, 172).

Eserleri. 1. *Hediyyetü'l-erîb ilâ aşda-ki'l-ḫabîb* (*Hâşiye 'alâ Şerḫi Katri'n-ne-dâ*) (Kahire 1296/1877). İbn Hişâm en-Nahvî'nin *Ḳaṭrû'n-nedâ ve bellü's-şâ-dâ* adlı nahve dair eserine yine kendisinin yazdığı şerhe hâşiye olup 1958'deki Tu-nus millî eğitim reformuna kadar ders kitabı olarak okutulmuştur. 2. *Şifâ'ü'l-ḳalbi'l-erîḫ bi-Şerḫi Bürdeti'l-medîḫ*

(Kahire 1296/1877). Bûsîrî'nin *Ḳaṣîdetü'l-bürde*'sine İbn Merzûk el-Hatîb tarafın-dan yazılan şerhin ihtisarıdır. 3. *Hâşiye 'alâ Hâşiyeti İbn Sa'd el-Hacerî 'alâ Şerḫi'l-Üşmûnî 'ale'l-Elfiyye*. Müellifin öğrencisi Ahmed Küreyyim tarafından derlenmiştir. 4. *Teḳâir 'alâ Hâşiyeti's-Şabbân 'alâ Şerḫi'l-Üşmûnî 'ale'l-El-fiyye*. Tamamlanmamış bir eserdir. 5. *el-Ġayşü'l-İfrîkî* (*Hâşiye 'ale's-Siyâlkû-tî 'ale'l-Muṭavvel*). Hatîb el-Kazvî'nin *et-Teḫşîş*'ine Teftâzânî tarafından yazılan *el-Muṭavvel* adlı şerhe Abdülhakîm es-Siyâlkûtî'nin yazdığı hâşiye hâşiyedir. Tamamlanmamış olan eserine bir nüshası Tunus Zeytûne Kütüphanesi'nde bulun-maktadır. 6. *Hâşiye 'alâ Şerḫi'l-İşâm li-Risâleti'l-beyân*. Ebû'l-Kâsım es-Se-merkandî'nin *el-İsti'âre* adlı risâlesine İsmüddin el-İsferâyîni tarafından yazı-lan şerhe hâşiyedir. 7. *Hâşiye 'alâ Şer-ḫi'l-Maḥallî li-Cem'î'l-cevâmîf*. Tâced-din es-Sübki'nin *Cem'ü'l-cevâmîf*'ine Ce-lâleddin el-Mahallî tarafından yazılan şerhe hâşiye olup tamamlanmamıştır. 8. *Künnâşe*. Bazı fikhî konularla ilgili notlar olup torunu Muhammed Tâhir b. Âşûr'un kütüphanesinde (Tunus) bir nüshası bu-lunmaktadır. 9. *et-Ta'likât*. Müellifin *Şa-ḫîḫ-i Müslim*'e dair açıklamalar mahiye-tindeki notlarından ibarettir (bu eserler için bk. Muhammed Mahfûz, III, 303; *DMBİ*, IV, 172).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû'd-Diyâf, *İthâfû ehli'z-zamân* (nşr. Ah-med Abdüsselâm), Tunus 1966, VIII, 135-136, 165-167, 243, 283, 394; Mahlûf, *Şeceretü'n-nür*, I, 392; Muhammed el-Hıdır Hüseyin, *Tûnis ve Câmî'u'z-Zeytûne* (nşr. Ali Rızâ et-Tûnisî), Di-maşk 1971, s. 108-111; Mahfûz, *Terâcîmü'l-mü-ellifîn*, 1391, III, 300-303; Muhammed en-Ney-fer, *'Unvânü'l-erîb*, Beyrut 1996, II, 898-905; *el-Ḳâmûsü'l-İslâmî*, V, 18-19; M. Talbi, "İbn 'Âşûr", *El'* (Fr.), III, 742-743; Ali Refîî, "İbn 'Âşûr", *DMBİ*, IV, 171-172.

ATILLA ÇETİN

İBN ÂŞÛR, Muhammed Tâhir (ابن عاشور، محمد الطاهر)

Muhammed et-Tâhir b. Muhammed
b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî
(1879-1973)

Tunuslu ilim ve fikir adamı,
müfessir, fakih,
Arap dili ve edebiyatı âlimi.

Tunus'ta doğdu. Fas asıllı olup gittikleri Endülüs'ten göç ederek Selâ'ya (Fas), da-ha sonra bir kolu Tunus'a yerleşen Âşûr ailesine mensup olduğundan dedeleri gi-bi İbn Âşûr lakabıyla anıldı. Yetişmesinde,